

Slavko Pregl

SRAJCA SREČNEGA ČLOVEKA

(MOJE POPOTOVANJE SKOZI SEDEM DESETLETIJ IN ŠE MALO)

Nekega jutra sem se zbudil in ugotovil, da imam 70 let. Nezamisljivo! Kot otrok sem na to starost gledal kot na nekaj zelo oddaljenega, skoraj neskončno odmaknjenege, osivelega, sključenega na palico, nekaj tako rekoč nedojemljivega in nedosegljivega. Zdaj se je to vseeno zgodilo – meni! Zdi se mi, da sem ves čas isti jaz, le da me zdaj nenehno boli v križu, da imam plešo in sive lase, mišice na trebuhu so nekam nabrekle, potrebujem očala, ne slišim vsega. Pri slednjem seveda ne gre za to, da bi načrtno preslišal vse, češar ne želim slišati, ampak me slabši sluh lovi kar na počez. Mnogočesa se ne morem spomniti, vidim obraz in intenzivno brskajoč po vsakršnih možganskih predalih ne najdem priimka, ki se potem čez dan ali dva pojavi sam. Mnogo ljudi, ki so vplivali na moje življenje in sem jih imel rad in jih spoštoval, je utonilo v spomin, življenje pa vseeno teče dalje. V številnih družbah nenadoma ugotovim, da sem najstarejši; po številnih zablodah, ko sem mislil, da sem v pogovoru najpametnejši, mi postane jasno, da drugi le vljudno upoštevajo mojo starost. In ker ne želim tvegati, da bi me življenje grobo potisnilo v kot, se tja postopno umikam sam. Seveda, saj bom še kaj postoril, užival z ženo, spremljal zgodbe svojih otrok in se veselil vnukinj in vnukov, a življenje bom živel bolj brez zunanje pozornosti, malo beležil in le včasih, če res ne bo šlo drugače, dvignil glavo. Saj, konec koncev sem se v tem času tudi česa naučil.

Ampak res, vsa ta količina let? Kako se mi je to vendar zgodilo?

ZGODBE Z DVORIŠČA

V nekakšnih zamegljenih sivih tonih se spominjam visokega, slokega moža, ki je pozvonil pri vratih; jaz sem se igral v predsobi, mama in oče sta ga peljala v kuhinjo. Čez čas je odšel in mama je jokala. Lastnik hiše z naslovom Šentvid 37 v predmestju Ljubljane, v kateri smo stanovali v prvem nadstropju, je prišel povedat, da se bo poročil, da bo potreboval stanovanje in da nam odpoveduje najemno pogodbo. Nisem razumel maminega joka; bomo šli pač drugam, ne?

• 6

Tega stanovanja nisem preveč maral. Nanj je bil vezan velik strah, kadar sta šla mama in oče zvečer od doma. To ni bilo pogosto, a vsakič sem šel v posteljo čim prej, da bi takrat, ko bi odšla, že spal; nikoli se mi to ni posrečilo. Strahoma sem poslušal njune odhajajoče korake v predsobi in končno ključ v izhodnih vratih. Prisotnost štiri leta starejšega brata Mirka me ni tolažila. Ko sem končno zaspal, me je tlačila mora, v spanju sem hodil po stanovanju; nekoč so me našli spečega v omari, enkrat je bil pod oknom lepo zarisan dolg vlažen trikotnik, ki sem ga odtočil med spanjem in blodenjem po sobi.

Bil sem bolehen otrok; že kot dojenček sem menda komaj preživel. Zgodnje otroštvo sem precej preležal in spomnim se okroglega, sivolasega zdravnika, doktorja Arka, ki me je prihajal pregledovat domov. Z gromkimi povelji mi je prislanjal stetoskop na razne konce prsnega koša in nič kaj zadovoljno odkimaval. Mama me je, zelo negotova in zaskrbljena, vodila na razne preglede v mesto, v Ljubljano, kjer so mi ugotavljali nekakšne šume

na srcu. Zaradi nenehnih angin so mi operirali žrelnico in mandlje in moja slabokrvnost je terjala, da sem ostal v bolnišnici dlje kot drugi otroci. To sem zelo težko prenašal; mučilo me je hudo domotožje. Z dneva operacije se spomnim medicinske sestre, ki je prihajala po nas v igralnico; z vsakim prihodom je imela malo več krvavih madežev na predpasniku. Bil sem med zadnjimi pacienti in zato seveda zelo zbežan. Dobil sem narkozo, rekli so mi, naj štejem, nato se mi je zazdelo, da letim nad Rozmanovim kozolcem in zbudil sem se, z bolečim grlom, v postelji v bolniški sobi. Dobil sem sladoled in zagotovilo, da bom šel čez dva dni domov, kar je bilo precej v redu. Ker me je mama za boj z negotovimi zdravstvenimi težavami ves čas želela okrepiti, mi je nudila karkoli, samo da bi več jedel. Zelo so mi bile vseč grudice mleka v prahu, ki sem si ga zamešal s kapljami vode, pa med, ogromno medu, ki sem ga po malem ves čas, še posebej med branjem, z žličko zajemal iz posebne aluminijaste skodelice. Sčasoma sem ugotovil, da vihati nos ob običajni hrani in zaskrbljeni mami niti ni slabo, in se postopno razvil v zelo izbirčnega otroka. Ta dosežek sem z leti samo dodobra izpopolnil. Pogosto me zato še danes vabilo prijateljev ali znancev domov na kosilo navda z rahlo paniko, da bom s čemernim obrazom in brskanjem po krožniku užalil prizadevno kuharico.

V dolgih ležanjih doma – v drugem razredu osnovne šole sem bil zaradi izostankov prvo polletje celo neoce-njen – sem se dolgočasil, veliko bral in sestavljal križanke. V debelih kuvertah jih je mama na mojo zahtevo pošiljala na uredništvo *Cicibana*, na katerega sem bil naročen. Strašansko sem bil vesel, ko je bila v novoletni številki,

mislim, da za letnik 1952/1953 ali kakšno leto kasneje, objavljena moja križanka »novoletna jelka«, »striček Ciciban« pa mi je poslal dopisnico in mi zaželel veliko zdravja. Mnogo kasneje sem izbrskal, da se je v takratnega »strička Cicibana« skrila pisateljica Branka Jurca.

Preselili smo se v manjši dvonadstropni blok, ki so ga zgradili na drugi strani ulice, nasproti naše »bivše hiše«, in je nosil naslov Šentvid 99a. Moral je biti nekakšen »občinski blok«. V vrhnjem, drugem nadstropju je stanovala profesorica slovenščine z možem zdravnikom, dvema hčerama naše starosti in kasneje rojenim sinom; ko so si nato zgradili svojo hišo in se odselili, jih je v stanovanju zamenjala družina šolskega sluge in snažilke. Na nasprotni strani stopnišča je živela družina učiteljice z dvema hčerama in dvema sinovoma (eden je bil kasneje znani smučarski skakalec Miro Oman). Z mlajšo Asto smo na dvorišču nadvse radi igrali badminton, saj nas je vedno, četudi boljša, znala vzpodbudno pohvaliti. Zelo nas je pretreslo, ko je umrla v hudi prometni nesreči sredi noči na križišču ob stadionu Bežigrad; vsakršne namigujoče zgodbe o tem so šle gladko mimo nas; fantje smo žalovali za ljubeznivo, lepo prijateljico. V našem, prvem nadstropju smo se naselili mi, oče trgovski nameščenelec z ženo gospodinjo in tremi sinovi, ter družina šentviškega župana Lojzeta Štularja (ko sem po naročilu revije *Pionir* mnogo let kasneje po Beli krajini raziskoval zgodovino partizanskega mladinskega tiska, sem ugotovil, da je bil Štular podpisnik prvega slovenskega – že medvojnega – partizanskega denarja), pa upokojena zakonca Smolnik z Lido, majhnim, betežnim psom. Po maminem mnenju smo dobili najslabše stanovanje v nadstropju, kar je očetu

brez ovinkov tudi povedala, jaz pa sem znova ugotovil, da se stvari ne odvijajo vedno tako, kot bi človek rad, in da ima kdaj kdo drug prednost pred tvojimi željami. V pritličju sta v dveh garsonjerah živeli dve učiteljici, v večjih stanovanjih pa družini ravnateljice glasbene šole in policijskega inšpektorja, ki je po padcu Rankovića postal zagrenjen varnostnik v neki tovarni.

Razmere za fantovsko življenje na dvorišču bloka in na ulici pred njim so bile sijajne.

Naš blok je z majhnimi vrtovi mejil na kinodvorano in tonski studio Viba filma, kamor so glasbeniki in tudi igralci pogosto prihajali snemat zvočno spremljavo. Včasih se je s svojo alfo romeo pripeljal sam slavni Bojan Adamič, pogosto tudi kakšna pevka. Fantje smo iz takajšnjih smetnjakov zbirali neuporabne filmske ostanke in jih lepili skupaj, včasih nas je ljubeznivi operater Marjan spustil v dvorano, da smo z zadržanim dihom gledali prve zmontirane kose filmov. Malo naprej po ulici je bila livarna Kogovšek, kjer smo čez ograjo in skozi trhlo leseno steno lope za njo ob nedeljah in praznikih lezli noter in po malem »zbirali« odpadle odlitke ter jih za drobiž unovčevali na šolskem dvorišču, kadar so z Odpada prišli odkupovat star papir in kovine.

Pred blokom je bila njiva, nato travnik in na njegovem robu Rozmanov kozolec, pred katerim smo na majhni ravnici pogosto igrali nogomet. Igrišče je mejilo na ograjen sadni vrt, ki je pozno spomladi neustavljivo terjal našo pozornost s svojim rdečim ribezom, kosmuljami in češnjami. Jezno pozornost nam je v zameno namenjal lastnikov hlapec Ciril, ki nas je s srepimi pogledi, grozečimi kriki in hitrimi nogami v gumijastih škornjih pogosto gnal

na trening divjega bega na vse strani. Ob njivi in travniku je gor proti cerkvi sredi naselja vodila prašna ulica Štula, dol pa preko železniškega prehoda čez gorenjsko železnico na Poljane in v vojašnico, ki je domovala v bivših Škofovih zavodih (zdaj Zavodu svetega Stanislava). Kabinet, v katerem smo spali na kavču Mirko, na pogradu pa Živko in jaz, je gledal na železniško progo in na kasarno. Hrupa pogostih vlakov smo se hitro navadili in ga niti nismo več slišali, trobenta v vojašnici pa nas je lepo budila vsako jutro in nato čez dan sporočala, s kakšnimi nalogami se ukvarjajo vojaki. Kadar so imeli »izlaz« in so mimo nas hodili na postajo tramvaja in nato »v mesto«, jih je najpogosteje zanimalo, ali imamo kaj sester, pa starejše naj bi bile od nas.

Tramvaj je imel končno postajo ob cerkvi, tračnice pa so proti Ljubljani vodile po glavni cesti skozi Šentvid. Enega od sprevodnikov – na videz smo poznali prav vse – še posebej nismo marali, saj nam je vedno zelo rad pridigal o lepem vedenju. To se nam je za »tramvajarja« zdelo zelo odveč; naj se briga zase. Zato smo nekoč čez tračnice nasuli pesek; tramvajar je moral ustaviti vozilo, odložiti krmilno ročko in nasutje očistiti. Naše hihitanje je hipoma ustavil Ludvik, »leteči policaj«, lokalni miličnik na motorju, ki je na našo nesrečo slučajno pripeljal mimo. Sploh ni kričal; ker nas je vse poznal, je samo mirno povedal, da bo o našem junaštvu poročal staršem, če bomo še kdaj ... Že sama grožnja je zalegla. Tramvajarju smo grehe pohlevno odpustili in v naslednjem obdobju se kar ni mogel načuditi, kako ga prijazno pozdravi vsak mulc, ki se s starši pelje v mesto. Strah, da bi čez nas kaj rekel »letečemu« Ludvik, on pa staršem, je opravil svoje.

V bolj ali manj stalni družini smo bili fantje približno enako stari.

Moj najboljši prijatelj takrat je bil Janez, sin kasnejšega šentvliškega in nato tudi šišenskega župana Franca Pipana. Stanoval je nasproti tonskega studia. Župana sem si najbolj zapomnil po tem, da je ob koncu šolskega leta skupaj z ravnateljem osnovne šole Vilkom Kolarjem v svoji pisarni sprejel nekaj najboljših učencev ter nam za darila poklanjal knjige s svojim (in ravnateljevim) podpisom. Jaz sem med drugim dobil knjigi *Lovci jamskih medvedov* (z ilustracijami slavnega Čeha Zdeněka Buriana), pa *Dečke Pavlove ulice* Ferenca Molnárja. Ni šlo samo za knjige, ki jih takrat ni bilo preveč, pač pa za javno sporočilo, da bo dobro delo nagrajeno. Na polico sem ju postavil k Plutarhovemu *Življenju velikih Grkov* (prva knjiga, ki sem si jo kot otrok kupil za svoj denar), Tukididovim *Peloponeškimi vojnami* in Seliškarjevi *Bratovščini Sinjega galeba* (Seliškarja sem kasneje osebno srečal kot študent, ko sem preučeval zgodovino partizanskega mladinskega tiska) ter ljubima Marku Twainu in Julesu Vernu.

Z Janezom, rekli smo mu Pipi, ki je bil izjemno duhovit, prijazno rečeno tudi nabrit in navihan, sva počela kup stvari; lahko da so te pustolovščine kaj vplivale na hitrost sivenja starševskih las. Odlično je tudi risal in svoja dela pošiljal na veliko mednarodno tekmovanje k Shankarju v daljno Indijo. Kasneje je postal elektroinženir in »izumljal« umetne roke in noge v rehabilitacijskem centru Soča v Ljubljani.

Potem je bil tu Dare, katerega oba starša sta bila v službi, on pa je hodil v DID oziroma dečji dom, kot smo rekli. Stanoval je v pritličju hiše, iz katere smo se mi izselili.

Doma so imeli gospodinjsko pomočnico. Fantje smo mu jo zelo zavidali, saj je znal precej napeto in nejasno pripovedovati o tem, kaj se godi, kadar staršev ni doma, ona pa ga mora po njihovem ukazu okopati, ob čemer, najbrž – smo mislili – zaradi varčevanja z vodo, hkrati skopa tudi sebe. Stvari v glavah sicer še nismo znali povsem postaviti na prava mesta, ampak zvenelo je zelo vznemirljivo. Precej novih spoznanj je na to temo vnesel sin čevljarja Dremlja z druge strani glavne ceste, ki je sekala Šentvid in vodila iz Ljubljane proti Kranju. Sredi noči se je nepričakovano prebudil in na lastne oči videl, kaj je oče počel z mamó. Ugotovitve je še tople prenesel kasnejšemu sošolcu, mojemu mlajšemu bratu Živku, ta pa šepetaje naprej med nas. Očitno je že takrat vedel, da je treba znanje prizadevno širiti med ljudi. Novi podatki so me precej vznemirili in zelo zmedli moje dotakratne predstave o teh stvareh, in spomnim se, da sem v naslednjih dneh, se pravi nočeh, v skoraj morastih sanjah z deklicami z dvorišča zelo štorasto sodeloval pri preverjanju zaupnega odkritja.

Dare je poleg tega vedno imel denar in si je v mlečni restavraciji za zajtrk naročal jogurt s sladkorjem, kar je bila za nas nedosegljiva poslastica. Zelo rad je, preden je kdo od večjih pred njegovim nosom začel pripravljati mišice, vzkliknil:

»Kar udari, a potem boš ti zdravnika plačal!«

Gogo je bil sin učiteljice, ki nam je šla včasih na živce in smo račune poravnavali na njem. Eden večjih dosežkov je bil, ko smo ga prepričali, da na visokem severu ogenj zmrzne, zato ga ljudje nosijo s seboj v konzervah.

Ob Štuli so stanovali trije Merkunovi fantje in njihove tri sestre. Pri njih sem pozimi kot ljub gost nekajkrat tre-

petal, ko so v hišo prihrumeli strašni peklenščki z rogovi in težkimi verigami ter grozili s peklom. Na koncu nas je vedno rešil dobri Miklavž, potem ko smo iskrenih src in malo vlažnih oči hiteli obljubljeni, da bomo pridni, in zagotavljati, da smo bili tudi doslej. V običajno družino, še posebej pri nogometu, sta sodila Tone in Janez. Sestre nas niso preveč zanimale, bile so nekoliko starejše. Ni se nam zdelo nič posebnega, ko je najstarejša, malo obilnejša, po vednosti svojih zelo vernih staršev šla v bolnišnico zaradi slepiča in se presenetljivo vrnila z dojenčkom. V vprašanje, kdo je tu operiral z napačnimi informacijami, se nismo poglobljali, saj so to v dovolj veliki meri počele lokalne prenašalke krajevnih zaupnosti.

13 ■

Blizu cerkve, kamor smo k peku Intiharju fantje nosili v peko surove, doma pripravljene štruce kruha, je bil doma Dane, ki ga ni bilo prijetno srečati, ne na cesti ne v gozdu. »V hrib«, kot smo govorili, smo fantje pogosto hodili po raznih opravkih. Nabirali smo borovnice, kostanj in storže za kurjavo, včasih pa smo iskali zaklade, ki bi se v težko dostopnih kotanjah po vseh nam znanih pravilih zagotovo morali skrivati. In Dane ni bil navdušen, če smo rogovilili po njegovem terenu, to pa je bilo tam, kjer je bil on tisti hip. Malo naprej od livarne je bil doma Dine; pri hiši se je reklo Cebav. To je bil dovolj resen razlog, da smo se ga izogibali, četudi ni nikomur nikoli storil nič žalega.

Blizu kasarne je stanoval Viktor, po naše Vikselj, ki je bil bolj vase zaprt, a je prišel prav, kadar smo sestavljali dve nogometni ekipi. Vanju je sodil tudi Jože, sin nemških staršev; kot nekakšen zapoznel ostanek vojne so živel na podstrešju zadnje hiše ob železniški progi. Oče je čevljaril in ga nismo dosti videli, drobna, prijazna mama

je tolkla neko posebno slovenščino, sina pa je lovila med nami s slavnim stavkom: »Joše, hiter toma!« V prvem nadstropju iste hiše sta stanovali dve deklici, njun oče je imel v pritličju krojaško delavnico, mama pa je delala na občini. Precej sta se družili z nami, tudi takrat, kadar smo se v grmovju za hišo lotili kakšnih raziskovanj razlik med dekliskimi in deškimi nogami. Mare in Mišo sta stanovala v drugi hiši nasproti našega bloka. Maretov oče je bil optik, zasebnik, in je imel trgovino v Ljubljani. Glede na to, kako so takrat živeli nekateri obrtniki, je razumljivo, da je bil moj prvi sklep, ki se ga spominjam o svoji odrasli prihodnosti, da bom optik. Mišo pa je bil dragocena zveza, kadar smo v delavnico njegovega očeta blizu gozda ob potoku na drugi strani glavne ceste privlekli kakšno povsem zdelano kovinsko skrpucalo, ki ga je bilo mogoče samo z izjemno veliko dobre volje in zagnane trme mojstrovega pomočnika spraviti v obliko, ki je spet spominjala na bicikel in se je z njo znova dalo voziti.

Jaz naj bi zaradi šuma na srcu preveč ne tekal naokrog (nekaj časa sem bil v šoli tudi oproščen telovadbe), zato sem bil pri našem nogometu vedno vratar. Igrali smo na en gol. Ko smo nekoč igrali, se je ob igrišču pojavil velik črn pes; po vrsti si je ogledal vrhunske nogometaše in se nato, namesto da bi si izbral kakšnega bolj mesnatega ali zamaščenega virtuoza z žogo, zakadil vame, ki sem bil bolj koščene gradnje. Sledil je križev pot v zdravstveni dom, kjer sem pod hrbet, kjer se je nekaj mesa vseeno nabralo, prejel injekcijo proti tetanusu. Volčjak je bil očitno pasja klepetulja in je sporočilo o slasti mojih kosti razčvekal med šentviškimi psi. Ti so prišli ta podatek v naslednjih tednih z lastnimi zobmi gladko preskusit kar trikrat. Še

danes vsako, še tako majhno ščene, dvigne smrček, takoj ko me zagleda, in mi da jasno vedeti, da je spregledalo moje pretvarjanje, da se kot odrasel mož psov ne bojim več.

Prav posebna doživetja na dvorišču ali na ulici so bili poletni večeri. Takrat so se nam pogosto pridružili Pipijev starejši brat Franci ter njuna še starejša sestrična Heli, moj starejši brat Mirko, iz sosednje hiše pa še Mare in Mišo ter njegova starejša sestra Majni. S podstrehe hiše, kjer smo nekoč stanovali, je včasih prihajala Mija. Prijeli smo se pod roke, praktično zagradili ulico, po kateri skoraj nikoli ni pripeljal noben avto, ter hodili od enega konca do drugega, punce pa so pripovedovale vsebine knjig, ki so jih prebrale. Padala je noč, hodili smo gor in dol, pripovedovalke pa so nas, očarane, vodile po raznih zgodbah. Najbolj grozno je bilo, ko se je s kakšnega okna ali balkona v mrak zaslišalo:

»Slavko, gor! Dare, domov! ...«

Postopno smo odhajali in ugašali razvneto domišljijo, ki se je včasih vrnila v sanjah.

Televizija je bila šele v povojih in med ljudmi ni bila razširjena. En aparat je bil na voljo v šentviški javni knjižnici in čitalnici. Tja smo množično pridrli leta 1960, gledat prenose olimpijskih iger iz Rima. V nabito polni dvorani čitalnice je na eni strani na omari stal majhen, seveda črno-bel televizor. Če je kdo vstal ali šel ven, je zakril pogled številnim opazovalcem. Takrat smo se mulci naučili glasno vzklikati:

»Hej, ti, a te je glažar delal?!«

Zadaj za Merkunovo hišo je imel kleparsko delavnico prijazen Tonček Križman in tja smo nosili varit

gospodinjske lonce, kadar se je na dnu pokazala nepovabljena luknja; mojster je prišel naravnat tudi kakšen žleb, če je postal obtolčena žrtev kolesarskih dirk okrog našega bloka. Ob obilici dela mu je včasih prihajal pomagat možak iz bližnjih Poljan, ki je imel glede na svoje zelo nezanesljive noge osupljivo natančen udarec s kladivom. Pogosto se je pozno popoldne, v negotovem ravnotežju prislonjen ob zdelan bicikel, opotekal proti domu in mr-mral:

»To ljudstvo bo živelo od prvega do petega!«

▪ 16 Misel je bila najtesneje povezana s plačilnim dnem. Včasih ga je ihtavo prihitela prestreč žena, točneje, prestreč njegov zaslužek, preden bi odtekel v noge, a praviloma prepozno. Z njo je prihajal tudi sin Franci; videlo se mu je, da ni vesel, ker mora biti zraven. Naša družina ga je širokogrudno povabila k žogi in mu pomagala, da je preslišal mamine pripombe, ki jih ni pozabila krikniti tudi njemu, čeprav je bil njena prva skrb majavi klepar.

Mularija, se pravi dekleta in fantje iz soseske, je imela v različnih časih in različnih okoliščinah zelo raznovrstna zanimanja. Punce so nekaj časa zelo zagreto zbirale papirnate prtičke, fante so zanimale znamke in nalepke škatlic za vžigalice, v nekem trenutku pa je izbruhnila sla po značkah avtomobilskih tovarn. Pisarili smo pisma na naslove, ki so mahoma postali dragoceno blago. Prejemniki naših pošiljk, v katerih smo prosili za značke in prospekte, so se bržčas čudili, da jim iz nekega Šentvida s precej otroškimi pisavami pišejo tako številni strokovnjaki za motorna prevozna sredstva. Pošto so po naši ulici raznašali poštarji, ki so sicer stanovali v hišah ob cesti proti Klečam, imeli pa so neverjetno usklajene priimke:

Volk, Medved in Lisica. Za naš konec je bil najpogosteje zadolžen Tonček Volk, ki je z veliko pošgarsko torbo sijajno lovil ravnotežje na svojem kolesu, tudi takrat, kadar so mu gospodinje ali ob času pokojnin ali ob mrzlih zimskih dneh gostoljubno ponudile kratko tekoče ogrevanje.

Od množičnih iger so bili med nami daleč najbolj priljubljeni ravbarji in žandarji; v splošnem lovu je bil izid vedno negotov. Če je bil pri tem kdaj razbit kakšen nos, so se znale vmešati ustrezne mame, ki so kuhale zamero še dolgo po tem, ko smo ravbarji in žandarji že bratsko krenili v nove pustolovščine. To smo takrat jemali zelo športno in mimogrede v kri dobili nekaj protiteles za kasnejše čase, v katerih gre ravbarjem kar dobro, namesto mam pa jim pomagajo odvetniki. Kadar je bilo moštvo manjše, smo se šli »zemljo krast« in »kozoklamf«. Pri slednjem je ekipa od daleč z meti kamnov skušala zrušiti stavbo iz konzerv, ki jo je sprti popravljal branilec in obenem lovil hudodelce, ki so morali iz igralnega polja rešiti svoje kamne. Takrat še nismo poznali raznih pijač v pločevinkah in smo zato konzerve skrbno hranili.

V vsem, kar smo doživljali, v igri in med pohajkovanjem, pa v šoli in različnih društvih, nisem nikoli opazil, da bi bil kdo med nami izrazito »kaj več« ali »kaj manj«. Kar se je godilo, se nam je zdelo povsem samoumevno: da je imel Dare nekaj drobiža več kot drugi, da je imela optikova hči Babi novo kolo, da je bil pri Merkunovih fantih sadovnjak z jablanami, kjer smo lahko gostovali vsi. Tako je pač bilo in o tem se nismo spraševali. Vsi smo se imeli za enake, pa četudi je kdo hodil v cerkev ali bil županov sin. Dvorišče je bilo kovnica prijateljstev, strpnosti in solidarnosti, tudi skromnosti. Lahko da je bila to sreča

predmestne mladosti; vsi smo imeli svoje sanje in svoje načrte in vsi smo bili prepričani, da nas pri tem, kar želimo, nič ne more ustaviti. In v glavnem nas tudi ni.

Na tem mestu je nujno še kratko vremensko pojasnilo. Lastnik, ki je našo družino iz svojega stanovanja poslal v blok, je kmalu dobil dve hčeri. V tistih časih so bile zime precej snežene in ena od zabav v ulici je bila, da smo sestavili vlak iz sani, nanje naložili manjše otroke, večji pa smo zgrabili vrvi in kompozicijo vlekli gor in dol po naselju. Ko smo se nekoč vrnili s take vožnje po Šentvidu, je ena od mam ugotovila, da smo njeno malo hčerko med potjo nekje izgubili. Raziskovalne odprave so jo čez čas našle in še kar dobro razpoloženo vrnile lastnikom. To je bilo zelo dobro. Če je ne bi našli, bi bili slovenski šolarji v zamejstvu na italijanski strani prikrajšani za sijajno pedagoginjo in neutrudno sodelavko Bralne značke, kolegico Andrejo Duhovnik.

▪ 18

To so bile razmere, v katerih je našla življenjsko okolje naša družina in iz katerih so bile načrpane misli za moje knjige *Priročnik za klatenje*, *Bojni zapiski mestnega mulca*, *Odprava zelenega zmaja* ter *Počesane muhe ali Zelo zapleten priročnik o lepem vedenju*. Teoretiki mladinske književnosti pravijo, da gre za tematiko neproblematičnega otroštva, polnega avanturizma in z močno podkrepljeno komiko. Vse to najbrž drži, saj teoretiki vedno vedo več od praktikov. Vseeno pa gre za določeno razliko, če na problem gleda mulc ali odrasla oseba, še posebej če je mulc del problema, odrasla oseba pa ga teoretično preučuje iz daljave.

KRATEK POGLED NA PRIIMEK

V življenju sem se doslej v zvezi s samim seboj srečeval z najrazličnejšimi priimki; sam se vedno podpisujem kot PREGL, a v prejetih dopisih in papirjih sem bil še Pregel, Preglj, Prekelj, Pregelj in Preglau (kdaj sem bil najbrž za koga tudi Preglavica, a me tako uradno za zdaj ni zapisal še nihče). Moj stric se je pisal Pregelj, moj oče, njegov brat, pa Pregl.

V dokumentih, ki smo jih po mamini smrti izbrskali iz njenih map, sem naletel na orumenele papirje, ki jih je v Krškem 18. marca 1939 podpisal javni notar Hubert Završnik, K. u. K. (*kaiserlich und königlich*), kraljevine Jugoslavije. Na prvem listu, na katerem je še viden madež, ki je pričal o žigu, je Okrožno sodišče v Novem mestu, oddelek V., »dne 19. maja 1938 proglasilo Pregelj Janeza, rojenega dne 24. 2. 1879 v Zdolah 63 ... ki je kot črnovojnik bivšega 87. pešpolka odšel v letu 1914 v Celovec, od tod pa leta 1915 na rusko fronto v Galicijo, kjer je bil baje pri nekem umiku od granate ubit in je od leta 1915 dalje neizvesten ter po končanem pozivnem postopku, ki ni imel uspeha, na predlog njegovega sina Pregelj Franceta ... za mrtvega, in se izreka, da je smatrati dan 31. decembra 1921, ki ga pogrešanec Pregelj Janez ni preživel«.

Sledi Zapisnik, katerega Predmet je zapuščinska razprava po zapustniku Pregelj Janezu. »Zapustnik ni napravil nobene poslednjevoljske naredbe, vsled česar ima nastopiti dedovanje po zakonu.« Kot zakoniti dediči pridejo v poštev štirje otroci, namreč Franc Pregl, Ivan Pregl, Fritz Pregl in Kristina Pregl. Franc Pregl, občinski tajnik v

Leskovcu, je prisoten ... »slednji trije po svojem skrbniku in s pridržkom nadskrbstvenega odobrenja, nepogojno iz naslova zakona za dediče, in sicer vsak do ene četrtnine, vsi pa s prošnjo, da se ta njihova nepogojno iz naslova zakona oddana dedna prijava sodno sprejme«.

V nadaljevanju sledi pregled ubornega premoženjskega stanja, aktive in pasive, iz katerega izhaja, da vsakemu zapustnikovemu otroku pripada 262 Din in 25 p.

Zapisnik je podpisal Franc Pregelj, maloprej v samem dokumentu navajan kot Franc Pregl.

• 20 Notar Hubert Završnik v spremnem dopisu mojemu očetu pravi: »Pošiljam prepis zapisnika o zapuščinski zadevi po Vašem očetu, iz katerega razvidite potek zapuščinske razprave in višino Vam pripadlega deleža. K zapuščinski razpravi Vas nisem vabil, ker bi Vas potni stroški več stali kot znaša Vaš delež.«

V zapisniku je moj oče naveden kot Fritz, četudi je bil Friderik, kasneje pa ga je njegov tast, moj stari oče, preimenoval v Mirka, kar je obveljalo tudi v kasneje izdanih dokumentih. Zmeda je opazna tudi pri priimkih otrok; oče, ki se je pisal Pregelj, je imel otroke, ki so se pisali Pregl. Njegova mati, katere nagrobnik je prislonjen k vežici na vaškem pokopališču v Zdolah, pa je zabeležena s priimkom Pregl.

OČE, MAMA IN TRIJE SINOVI

V vsakršne papirje, kadar je bilo treba opisovati našo družino, smo beležili Mirka Pregla (1913), trgovskega nameščenca, Slavo Pregl (1912), gospodinjo, ter sinove Mirka (1941), Slavka (1945) in Živka (1947). Sinovi smo bili uradno Miroslav, Vekoslav in Kazimir. Kadar je bilo iz vzgojnih potreb nujno, sva z Mirkom Živku povedala, kako utemeljeno je evidentiran kot nekdo, ki kazi mir. On je v takih primerih z varne razdalje sporočal, da je pri nas doma kot v vseh dobrih ljudskih pravljicah: oče ima tri sinove, prva dva sta bedaka, najmlajši pa je pameten.

21 ■

Oče je bil doma iz Strug v Suhi krajini in sirota od tretjega leta. Njegov oče, vaški krojač, je hitro padel v prvi svetovni vojni, mama je kmalu zatem umrla za jetiko. Štiri otroke so si razdelili različni skrbniki. Oče je šel k daljnemu sorodniku v Krško in se učil za trgovca. Vzgoja je bila precej trda, saj so mu udarci močno poškodovali desno uho; kljub kasnejšim operacijam je nanj oglušel in je, kot se živo spominjam, mamu pri hoji vedno imel na svoji levi. Skoraj bolelo me je, ko je med redkimi spominjanji povedal, da se je prvič v življenju res najedel šele pri vojakih. Ko je odšel »od doma«, se je zaposlil v čevljarški tvrdki v Tržiču; naučil se je obrti in nam, otrokom, veliko kasneje za božič večkrat sam napravil visoke tople copate iz filca. Imel je velik smisel za konkretno delo: opremo za kuhinjo ter pograd za sinove je izrisal sam, izdelal pa je vse slavni mizar Bitenc iz Vižmarij. Po koncu druge svetovne vojne je prejel priznanje za delo v OF ter delal v »Naprozi«, nabavno-prodajni zadrugi v Šentvidu, ki je kasneje

postala trgovsko podjetje Koloniale. Tam je bil direktor; kasneje je bilo podjetje priključeno veliki Prehrani. Oče je bil očitno bister in učljiv, saj je dobil državno štipendijo in se šel izpopolnjevati h kooperativni združni firmi Migros v Švico. Ko se je vrnil, je v Kozolcu v Ljubljani postavil prvo samopostrežno trgovino v Jugoslaviji. Doma smo seveda zelo dvomili o uspehu trgovine brez prodajalcev in bili prepričani, da bodo ljudje z nezavarovanih polic že prvi dan vse pokradli. Takrat še nismo vedeli, da se resne tatvine dogajajo drugje, četudi vsak sistem ostreje zašije le male tatiče. Prehrana je kasneje postala del še večje Emone, oče v njej pa sprva direktor maloprodaje in nato veleprodaje. Ko se je upokojil, je dobil Red dela z zlatim vencem

(Z UKAZOM
 PREDSEDNIKA
 SOCIALISTIČNE FEDERATIVNE REPUBLIKE
 JUGOSLAVIJE
 JOSIPA BROZA TITA
 Številka 26, z dne 27. marca 1974
 JE ZA POSEBNE ZASLUGE IN DOSEŽENE USPEHE
 PRI DELU,
 KI IMA POSEBNI POMEN ZA SOCIALISTIČNO
 IZGRADNJO DRŽAVE
 ODLIKOVAN
Mirko F. Pregl
 Z REDOM
 DELA Z ZLATIM VENCEM,
 KAR POTRJUJE TA LISTINA

PISARNE ODLIKOVANJ
BEOGRAD, dne 27. marca 1974
ŠEF PISARNE ODLIKOVANJ
M. Erceg),

pri osemindesetih letih pa ga je nenadoma pokosil srčni infarkt.

Nekoč smo se z njim družinsko odpravili v Struge. Očetove rodne hiše že davno ni bilo več, na pokopališču ni bilo sledu o njegovih prednikih. Prižgali smo svečo ob križu, kjer je bil prostor za tiho misel na ljudi iz tistih krajev, ki brez imena počivajo v tamkajšnji ali kakšnih drugih zemljah.

Oče je imel sicer še sestro in dva brata. Kristino so kot dojenčico odpeljali na Madžarsko in z njo trideset let ni imel stikov. Potem ko je po neuspešnem iskanju preko Rdečega križa po (drugi svetovni) vojni obupal, je nekega dne, ko je bil brat Mirko maturant, jaz pa začetnik na šentviški gimnaziji, iz Beograda prispela navadna dopisnica. Z njo je Marija Broz, teta Josipa Broza - Tita, z nadvse lično pisavo povpraševala, ali je Mirko Pregl, o katerem je dobila podatke, morda brat njene sošolke Kristine iz Budimpešte. Srečanje na železniški postaji v Ljubljani je bilo ganljivo; v množici potnikov smo Kristino spoznali na prvi pogled. Z očetovim starejšim bratom Janezom (Ivanom), ki se je živ vrnil iz Dachaua in je bil mesar na Viču, smo imeli stike ves čas in priložnostno tja hodili na kosila. Stric Žane, kot smo ga otroci klicali, je takrat seveda znal poskrbeti, da smo v časih pomanjkanja pri njem jedli meso in kakšen kos odnesli tudi domov. Za drugega očetovega brata Francija otroci dolgo nismo vedeli, le včasih smo kaj naslutili iz pogovorov med očetom in

mamo, ki so, kadar se je približal kdo od nas, takoj utihnili. Kasneje se je izkazalo, da je bil domobranec; med vojno bojda ni škodil nikomur in se je zato ob koncu v dobri veri lep čas skrival doma, a ga je sosed, ki mu je dišala njegova posest, izdal in so ga obsodili na smrt z obešenjem. Vrv se je strgala, pa je pristopil nekdo iz spremstva in ga ustrelil v glavo. Zgodbo nam je povedala njegova hči Ana, ki se nam je oglasila po smrti naše mame. Mama je moža, našega očeta, preživela za dvajset let.

Mama je bila hči močnega kmeta in obrtnika iz Žadovinka v Leskovcu pri Krškem. Njen oče, moj ded, ki smo ga vnuki klicali »stari ata«, njegovi otroci pa »tatic« in mu je prva hči pri svojih osemnajstih umrla za pljučnico in gangreno, je naslednjo hčer, Angelo, namenil v gospodinjstvo šolo v Novo mesto, da bi kasneje prevzela gospodinjstvo na veliki domačiji, mlajšo Slavo, torej drugo po vrsti, pa je poslal v šole v Ljubljano, na takratno Trgovsko akademijo. Sin Slavko, najmlajši, je bil predviden, da za očetom prevzame posest. Ko se je kandidatka za mojo mamo vrnila, se je v Krškem zaposlila na pošti in spoznala fanta iz bližnje trgovine. Ta je čez čas odšel v »beli svet« in jo, ko se je ustalil, povabil za seboj. Ko smo se rodili sinovi, je odložila svoj poklic in postala gospodinja. Enega samega primera se spomnim, da je vpričo sinov v pogovoru z očetom izbruhnila, da ni najlepša stvar na svetu čemeti doma, kuhati, prati, likati in pospravljati za štiri moške in zelo redko pomoliti nos iz kuhinje. Sinovi o tem kajpak nismo nikoli razmišljali, to bolečino je ves čas urejala sama s seboj in nikoli navzven. Precej me je ganilo, ko je v zvezi z njo v nekem pogovoru, ko smo obujali spomine na Šentvid v starih časih, Manca Košir, Živkova

sošolka, sestra mojega sošolca Jožeta ter hči moje učiteljice matematike, na svoj strastni način povedala, kako se spominja visoke, črnolase in vedno urejene gospe Preglove, ki je sama ali s sinovi ponosno hodila po cesti. V prav dobro voljo pa me je spravil akademik dr. France Bernik, prav tako Šentvidčan, s pripovedjo, da se živo spominja moje lepe in elegantne mame, kako po Štuli vodi svoje sinove, oblečene v enake mornarske obleke. Vse v zvezi z mojo mamo je res, a mi trije nikoli nismo imeli mornarskih oblek. Enake smo vedno imeli srajce, ki nam jih je iz enakega blaga šivala teta Angela, nekoč, za neki prvi maj, pa smo od nje celo vsi trije dobili prav enake pumparice.

25 ■

»A ste vi mogoče bratje?« nas je s skrajno resnim obrazom vprašal Pipi.